

Περίληψη - Summary

Καλαντζοπούλου Παναγιώτα (Τίνα): «Η κατοίκηση και η εκμετάλλευση του βουνού στην ανατολική Κρήτη κατά την προϊστορία. Ανάλυση με βάση τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα και τα επιφανειακά κινητά ευρήματα στις ορεινές περιοχές της Ζάκρου και της Ιεράπετρας»

Η παρούσα διδακτορική διατριβή αποτελεί την γραπτή καταγραφή, την τεκμηρίωση και τον σχολιασμό των όσων εντοπίστηκαν και μελετήθηκαν στο πλαίσιο επιτόπιας έρευνας επιφανείας που διεξήχθη από τη γράφουσα. Η έρευνα επιφανείας έλαβε χώρα από το τέλος του 2015 έως τις αρχές του 2018 στην ορεινή ζώνη της ανατολικής Κρήτης. Οι δύο ορεινές περιοχές που μελετήθηκαν βρίσκονται η μία στον κεντρικό και ανατολικό τομέα των Σητειακών ορέων και η άλλη στις νοτιοανατολικές πλαγιές του όρους Δίκτη. Η πρώτη περιοχή νοείται ως ορεινή ενδοχώρα της Ζάκρου και η δεύτερη της Ιεράπετρας και του Ισθμού. Στο παρόν έργο καταγράφονται, περιγράφονται, αναλύονται, σχολιάζονται και ερμηνεύονται όλα τα κατάλοιπα του υλικού πολιτισμού που εντοπίστηκαν στις περιοχές αυτές, τα οποία καλύπτουν μία περίοδο από το τέλος της Νεολιθικής περιόδου έως τη Νεοανακτορική περίοδο. Τις σχετικές άδειες για την έρευνα επιφανείας καθώς και για την περιουλλογή και την μελέτη των κινητών ευρημάτων εξασφάλισαν στην γράφουσα το πρόγραμμα του ΥΠΠΟΑ «Μινωικοί Δρόμοι» υπό τη διεύθυνση της δρ. Στέλλας Χρυσουλάκη για την περιοχή των υψιπέδων της Ζάκρου και το πρόγραμμα του ΕΚΠΑ για την «Ανασκαφή του ΥΜ Ι κτιρίου στο Γαϊδουροφά» υπό τη διεύθυνση του καθηγητή Γιάννη Παπαδάτου για την περιοχή των νοτιοανατολικών πλαγιών της Δίκτης.

Η παρούσα μελέτη είχε ως στόχο να εξετάσει κατά πόσον η ορεινή ζώνη, δηλαδή οι περιοχές με υψόμετρο μεγαλύτερο από 600 μ., αποτέλεσε κατά την προϊστορία πεδίο συστηματικής κατοίκησης ή/και εκμετάλλευσης και αν ναι σε ποιές φάσεις. Τα ευρήματα αντιπαραβάλλονται με την κατοίκηση και την εκμετάλλευση των άλλων, πιο παραδοσιακών, παραγωγικών ζωνών του νησιού, δηλαδή με γνωστές θέσεις κατοίκησης από την παράκτια και την λοφώδη ζώνη

Η διατριβή περιλαμβάνει 5 κεφάλαια. Το πρώτο, εισαγωγικό, κεφάλαιο (Κεφάλαιο Ι) περιλαμβάνει τον καθορισμό του θέματος της μελέτης και την αναδρομή στην έως τώρα έρευνα στα κρητικά βουνά, καταδεικνύοντας τα κενά. Ακόμη, γίνεται μία ανασκόπηση των δεδομένων για την προϊστορική κατοίκηση στα ορεινά ανά υποπερίοδο και παρουσιάζονται τα ερωτήματα που γεννώνται από την κριτική εξέταση των ως τώρα διαθέσιμων δεδομένων. Η ανασκόπηση αυτή έχει σκοπό να χρησιμεύσει ως υπόβαθρο για την σύγκριση της εικόνας για την κατοίκηση και την εκμετάλλευση του βουνού που είχαμε ως τώρα με την εικόνα που θα προκύψει από τη μελέτη των νέων δεδομένων της παρούσας έρευνας. Τέλος, αναλύεται η μεθοδολογία που πρόκειται να ακολουθηθεί με σκοπό τη

συμπλήρωση των κενών στα δεδομένα και την απάντηση των ερωτημάτων που προκύπτουν από την εξέταση των καταλοίπων της ορεινής ζώνης.

Το δεύτερο κεφάλαιο (Κεφάλαιο II) αποτελεί ουσιαστικά ένα ακόμη εισαγωγικό κεφάλαιο το οποίο αποσκοπεί στον ορισμό του πλαισίου εντός του οποίου συναντώνται τα αρχαιολογικά κατάλοιπα που θα συζητηθούν παρακάτω. Πρόκειται για μία λεπτομερή σύνθεση των περιβαλλοντικών (γεωμορφολογικών και κλιματολογικών) δεδομένων για το νησί της Κρήτης. Η θεματική αυτή έχει ως στόχο να καταδείξει ότι παρά την έλλειψη περιβαλλοντικών δεδομένων για την προϊστορία ορισμένα συμπεράσματα μπορούν να αντληθούν καθώς και ότι το κλίμα στα κρητικά βουνά δεν ήταν απαγορευτικό για την μόνιμη κατοίκηση σε αυτά κατά την περίοδο αυτή

Στο τρίτο κεφάλαιο (Κεφάλαιο III) παρουσιάζονται λεπτομερώς τα αποτελέσματα της έρευνας επιφανείας, όπου γίνεται αναλυτική περιγραφή της τοπογραφίας των εντοπισθεισών θέσεων, της αρχιτεκτονικής και των κινητών ευρημάτων από τον περίγυρό τους. Το τρίτο κεφάλαιο συνοδεύεται από άφθονο εποπτικό υλικό (χάρτες, φωτογραφίες και σχεδιαστικές αποτυπώσεις των αρχιτεκτονικών και των κινητών ευρημάτων), το οποίο για τη διευκόλυνση του αναγνώστη βρίσκεται σε ξεχωριστό τομίδιο (Τόμος II) παρέχοντας τη δυνατότητα ταυτόχρονης επισκόπησης κειμένου και συνοδευτικού υλικού. Στον Τόμο II φιλοξενείται επίσης παράρτημα στο οποίο μπορεί κανείς να βρει λεπτομερή κατάλογο των κινητών ευρημάτων (οστράκων κατά κύριο λόγο) που αναφέρονται στο τρίτο κεφάλαιο.

Στο τέταρτο κεφάλαιο (Κεφάλαιο IV) γίνεται ερμηνευτική συζήτηση των δεδομένων που προέκυψαν από την έρευνα και απόπειρα αντιπαραβολής ή/και ένταξης τους στην κυρίαρχη ιστορική αφήγηση της προϊστορίας του νησιού όπως αυτή προκύπτει από την ογκωδέστατη σχετική βιβλιογραφία. Στο κεφάλαιο αυτό η συζήτηση περιστρέφεται γύρω από δύο βασικούς άξονες: την κατοίκηση και την εκμετάλλευση. Η κάθε μία από αυτές τις θεματικές σχολιάζεται ανά περίοδο. Η πολιτειακή οργάνωση της Εποχής του Χαλκού σχολιάζεται επίσης σε σχέση με τα νέα δεδομένα στο κεφάλαιο αυτό. Βασικός θεματικός άξονας του κεφαλαίου αυτού είναι η εξέταση των δεδομένων σε σχέση με την έννοια της περιφέρειας και της σχέσης της με ότι μπορεί να θεωρηθεί κέντρο.

Το πέμπτο κεφάλαιο (Κεφάλαιο V) φιλοξενεί τα συμπεράσματα στα οποία οδήγησε η ανάλυση των πρωτογενών δεδομένων μέσω της ένταξής τους στο αφήγημα της Νεολιθικής και της Εποχής του Χαλκού στον Αιγιακό χώρο. Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται αξιολόγηση των μεθόδων που χρησιμοποιήθηκαν κατά την έρευνα επιφανείας και οι μέθοδοι αυτές σχολιάζονται ως προς την αποτελεσματικότητά τους. Ακόμη γίνεται απόπειρα να συνοψιστούν τα νέα δεδομένα που προέκυψαν από την παρούσα έρευνα και να φανεί πως αυτά συνεισφέρουν στις ως τώρα γνώσεις μας για την οικιστική κατανομή και την εκμετάλλευση των παραγωγικών ζωνών του νησιού κατά την προϊστορία ενώ παρουσιάζονται και ορισμένα παράλληλα. Τέλος, γίνονται προτάσεις για την διατήρηση, την προστασία και την ανάδειξη των εντοπισθεισών αρχαιοτήτων εντός της ορεινής ζώνης.

Kalatzopoulou Panagiota (Tina): «Habitation and exploitation of the mountains in east crete during prehistory. An analysis based on architectural remains and movable findings studied on the upland areas of Zakros and Ierapetra»

This PhD dissertation documents and comments on the material culture, that has been identified and studied, in the context of a surface survey undertaken by the writer. The survey took place between the end of 2015 and the beginning of 2018 in the mountainous zone of eastern Crete. Two mountainous areas were studied: The first lies in the central and eastern sector of the Sitia Mountains and the other on the southeastern slopes of Mount Dikti. The first area is considered to be the mountainous hinterland of Zakros and the second of Ierapetra and the Isthmus. All the remnants of material culture found in these areas, covering a period from the end of the Neolithic to the Neopalatial period, are recorded, described, analyzed, commented on and interpreted. The required permits for the surface survey, as well as for the collection and study of the movable finds, were acquired for behalf of the writer as part of the Greek Ministry of Culture "Minoan Roads" Program under the direction of Dr. Stella Chrysoulakis for the area of the Zakros highlands and as part of the UoA program for the "Excavation of the LM I building in Gaidourofás" under the direction of Prof. Yannis Papadatos for the region of the southeastern slopes of Dikte.

The purpose of this study was to examine whether the mountain zone, i.e. areas with an altitude greater than 600 m, was a field of systematic habitation and/or exploitation during prehistory and, if so, in which phases. The findings are contrasted with the habitation and exploitation patterns of the other, more traditional, productive zones of the island, i.e. with the coastal and the hilly zone.

The dissertation includes 5 chapters. The first, introductory chapter (Chapter I) includes the definition of the subject of the study and reference to the research in the Cretan Mountains so far, showing the gaps in the examination of the upland zone. A review of prehistoric mountain habitation by subperiod based on the available data is also included in this chapter. This is intended to serve as a basis for comparing the image of habitation and exploitation of the mountain that we have had so far with the image created from the study of the new data of this research. Finally, the presentation of the questions arising from the dataset and the methodology to be followed for their investigation is included.

The second chapter (Chapter II) is essentially another introductory chapter which aims to define the context within which the archaeological remains to be discussed below. This chapter includes a detailed composition of the environmental (geomorphological and climatic) data for the island of Crete. This is intended to demonstrate that, despite the lack of environmental data for the prehistory, some conclusions can be drawn and that the climate in

the Cretan mountains was not prohibitive to permanent residence in them during this period.

The third chapter (Chapter III) presents in detail the results of the surface survey, analyzing the topography of each site identified, the architecture and the movable finds from their surroundings. The third chapter is accompanied by many maps, photographs and drawings of architectural and movable finds, which in order to facilitate the reader lie within a separate volume (Volume II) providing the possibility of consulting the visual documents simultaneously to the text. In the same volume includes an appendix in which one can find a detailed catalogue of the movable findings (pottery shreds mostly) mentioned in the text.

In the fourth chapter there is an interpretative discussion of the data that emerged from the research and an attempt to compare and/or integrate them in the dominant historical narrative of the prehistory of the island as known from the massive relevant literature. In this chapter the debate revolves around two main axes: habitation and exploitation. The Neolithic and the Bronze Age social organization is also commented on in relation to the new data in this chapter.

The fifth chapter accommodates the conclusions in which lead the analysis of the primary data and the data's integration in the narrative of the Neolithic and the Bronze Age in the Aegean. In this chapter the methods used in the surface survey are evaluated and commented on their effectiveness. An attempt is made to summarize the new data that have emerged from the present research and to show in which ways they contribute to our knowledge of the distribution patterns of habitation and the exploitation of the productive zones of the island during prehistory. Finally, some proposals are made for the preservation, protection and promotion of the identified antiquities/monuments as prevailing elements of landscape within the mountain zone.